

Babicz, Józef

125 rocznica śmierci Aleksandra Humboldta

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 29/3-4, 747-749

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kościeliska do Kuźnic. Do dziś pozostały nazwy gór i dolin świadczące o działalności górniczo-hutniczej, jak np.: Szczytnia, Stoły, Saturn, Stara Robota, Na Knuszach.

W referacie dr Jost omówił również inne rodzaje przemysłu i wytwórczość większą stwierdzając, że przed XX wiekiem na Podhalu istniało około 257 młynów zbożowych, 25 foluszy do spielśniania wełny, 100 tartaków; ponadto — 33 siłownie wodne i 2 gonciarnie. Postęp techniczny i modernizacje zniszczyły prawie wszystkie wymienione wyżej zakłady, pozostały tylko bardzo nieliczne z nich (np. tartaki).

W dyskusji poruszono zagadnienie nazywania ulic w Zakopanem imieniem ludzi zasłużonych dla historii Zakopanego.

Marian Sadiowski
(Katowice)

Z ZAGRANICY

125 ROCZNICA ŚMIERCI ALEKSANDRA HUMBOLDTA

W Berlinie — stolicy NRD — ze szczególnym pietyzmem przechowywana jest spuścizna Aleksandra Humboldta oraz prowadzone są badania nad jego naukowym dziełem i jego recepcją. Z okazji 125 rocznicy śmierci tego uczonego Akademia Nauk NRD zorganizowała w dniach 3—4 maja 1984 r. w Berlinie sympozjum z udziałem gości zagranicznych z krajów demokracji ludowej i Ameryki podzwrotnikowej, której Humboldt był „ponownym odkrywcą”. Stąd poza jednym tematem o podróży rosyjskiej program pierwszego dnia obejmował tematykę amerykańską, jak: *Ruch wolnościowy w Ameryce hiszpańskiej a A. Humboldt* (M. Kosso); *Znaczenie rosyjskiej podróży A. Humboldta ze współczesnego punktu widzenia* (J. P. Gerasimow); *Badania nad Humboldtem w Akademii Nauk NRD* (K. R. Biermann); *A. Humboldt i Kuba* (A. M. Jimenes); *Problemy społeczno-geograficzne wicekrólestwa Nowej Hiszpanii w dziełach A. Humboldta* (I. Paulukat); *Flora Kuby — międzynarodowy program badawczy w duchu A. Humboldta* (Vent, Köhler).

Referaty drugiego dnia dotyczyły z reguły wkładu Humboldta do poszczególnych dyscyplin, a mianowicie: *Wpływ Humboldta na rozwój geofizyki* (K. Kautzleben); *Ujęcie zagadnień klimatycznych przez Humboldta i jego wkład w zorganizowanie sieci stacji meteorologicznych* (K. H. Bernhardt); *Znaczenie i aktualność prac Humboldta w zakresie geomagnetyzmu* (W. Mundt); *Wkład Humboldta do zbiorów berlińskiego Uniwersytetu w zakresie nauk o Ziemi* (G. Hoppe); *Biologiczne problem w korespondencji Humboldta z berlińskimi badaczami przyrody* (I. Jahn); *Filozofia jako sprawdzian w ciągu dwóch stuleci* (F. Richter).

W roku jubileuszowym wiedza o Humboldcie i znaczeniu jego naukowego dorobku została pogłębiona i spopularyzowana nie tylko w referatach wygłoszonych na sympozjum, ale również dzięki opublikowanym z tej okazji wydawnictwom książkowym oraz artykułom w poczytnych periodykach. Za całością tych osiągnięć kryje się jednak długoletnia praca specjalistycznej placówki badawczej.

*

*

*

Badania nad wielkim dziełem naukowym Humboldta zinstytucjonalizowane zostały w NRD przez powołanie do życia w 1956 r. jedynej tego typu placówki naukowej w świecie: A. V. Humboldt — Forschungsstelle, w przeciwieństwie do

RFN, gdzie istnieje wprawdzie instytucja popierająca badania nad Humboldtem, ale wybitne wyniki tych badań prezentuje jedna osoba: Hanno Beck. O dotychczasowych dokonaniach A. v. Humboldt-Forschungsstelle pisze kierownik tej placówki — Kurt R. Biermann w poczytnym czasopiśmie „Spectrum” 1983 (nr 4 s. 13): „Dotąd placówka ta wydała 8 monografii, ponadto uczestniczyła przy wydaniu 6 innych monografii, w tym jednej w Kolumbii i jednej we Francji. W czasopiśmie naukowych i pracach zbiorowych opublikowano 72 przyczynki z zakresu badań nad Humboldtem, oparte na źródłach przedtem niedrukowanych. Zapoznawano z wynikami badań w 43 artykułach popularnonaukowych i recenzowano liczne dzieła o Humboldcie. Wygłoszono 45 wykładów o różnych aspektach działalności Humboldta na kongresach krajowych i międzynarodowych, sympozjach i kolokwium, względnie w audycjach radiowych. Było to możliwe dzięki uprzedniej działalności poszukiwawczej i zbierackiej. Zebrano łącznie ponad 12 900 listów Humboldta, 3 100 listów do niego i nazwiska ponad 2 560 korespondentów. Ponad 400 właścicieli oryginałów — Archiwa, Działy Rękopisów bibliotek, muzea, osoby prywatne — z 27 krajów Europy, Ameryki, Afryki i Australii przekazały reprodukcje ponad 11 000 dokumentów Humboldta, w tym prawie 7 000 nie opublikowanych jeszcze listów. Dalszym źródłem o doniosłym znaczeniu są dzienniki podróży Humboldta w Deutsche Staatsbibliothek. A. v. Humboldt-Forschungsstelle dysponuje 2 700 reprodukcjami prac Humboldta lub o nim i jego ważniejszych podróżach, zbiorem ikonograficznym, katalogiem pomocniczym i rejestrem specjalnym. Jest to najbardziej pełne Archiwum Humboldta w świecie, które udzielić może prawie każdej pożądanej informacji lub może dostarczyć wskazówek do otrzymania odpowiedzi.

Seria wydanych dotychczas tomów prac o Humboldcie zawiera: zbiór najważniejszych faktów z życia Humboldta (1); jego korespondencję z wybitnymi uczonymi (2, 4, 6, 7); jego biografię (3); jego wypowiedzi na tematy społeczno-polityczne, zwłaszcza skierowane przeciw kolonializmowi w Ameryce Południowej (5), dzięki którym związany został z postępowymi tradycjami narodów tego kontynentu. Seria ta wzbudziła powszechne uznanie, w tym Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki.

*
*
*

Wpływ Humboldta na naukę i kulturę polską jest silny i długotrwały. Datuje się co najmniej od zamieszczonych w „Dzienniku Wileńskim” (1805, s. 111 i 1806 z. 10, s. 105) informacji o podróżach i pracach Humboldta, na które zwróciła uwagę Wanda Grębecka (*Nauki biologiczne na łamach „Dziennika Wileńskiego”*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” (T. 26 1981 nr 1 s. 87—109, s. 100). Aby wpływ ten bliżej określić, trzeba licznych kwerend archiwalnych i czasopiśmienniczych. Wymaga to gromadzenia licznych szczegółów, bowiem nie zawsze występuje on w sposób tak oczywisty jak wydanie po polsku — w przekładzie J. Baranowskiego i L. Zejsznera — I tomu *Kosmosu* (Warszawa 1849 we fragmentach 1848), czy opublikowane w Petersburgu, w przekładzie A. Urbańskiego w 1860 r. *Ansichten der Natur*, (fragmenty o stepach i pustyniach wydano w „Bibliotece Warszawskiej” w 1843 r.). Szczegółowe studia nad tym wpływem rozpoczął Bolesław Olszewicz. W rozprawie: *Aleksander Humboldt i polski świat literacki* („Przegląd Humanistyczny” 1964 nr 8 s. 71—94) ukazał on to, oddziaływanie na bardzo wielu przykładach. W ostatnich latach analogiczne szczegółowe studia przedsięwziął Krzysztof Zielnica, który jako stypendysta Humboldt-Stiftung miał możliwość wykorzystania archiwaliów niemieckich, w tym też i znajdujących się

w A. v. Humboldt-Forschungsstelle. W dotychczas opublikowanych pracach przeważają jednak źródła polskie. Są to: *Zur Alexander von Humboldt-Forschung* (z okazji 150 rocznicy jego pobytu w Polsce); *Alexander von Humboldt — Stiftung Mitteilungen* 5 s. 27—36); *Alexander von Humboldt und die polonischen Naturforscher in Galizien* (Wissenschaftskolleg — Jahrbuch 1981/82 s. 203—229); *Alexander von Humboldt und die polnischen Künstler* (A. v. Humboldt-Stiftung Mitt. 41, 1983 s. 19—34). Jest też nadzieja na ukazanie się dalszej serii tych studiów.

Józef Babicz
(Warszawa)